

Økonomisk orientering og videnskapelig forskning

Taler

Johan Throne Holst

Sted

Aas & Wahls boktrykkeri, Oslo

Omstendigheter

Foredrag Norges industriforbund

1 Økonomisk orientering og videnskapelig forskning

Ved verdenskrigens avslutning hadde vi alle en mer eller mindre uklar følelse av at vi var iferd med å gå inn i en ny epoke, - og det ikke minst på det økonomiske område. Vi hadde en følelse av at vi vilde bli tvunget inn på nye, ukjente veier.

Samtidig hadde vi sett de uvurderlige tjenester den videnskapelige forskning hadde ydet da det gjaldt å overvinne de enorme vanskeligheter som krigen hadde skapt.

10

Det var i klar erkjennelse av dette at A/S Norsk Varekrigsforsikrings kvoteeiere i 1920 besluttet å anvende 3 millioner kroner av sitt overskudd fra den gylne tid til et fond, - Norsk Varekrigsforsikrings Fond, - hvis opgave skulde være:

15 «å tjene til fremme av videnskapelig forskning - fortrinsvis naturvidenskapelig og samfundsøkonomisk forskning, - og til støtte for

studier og arbeider til fordel for norsk erhvervs- og forretningsliv.»

20 Når samfundsøkonomisk forskning fikk en så fremtredende plass i fondets statutter, så mener jeg at det viser at da man søkte efter et sikkert grunnlag for landets økonomiske opbygning efter krigen, - da var det også her videnskapen som blev valgt til et slikt grunnlag.

25 I fondets råd sitter foruten representanter for videnskapelige institusjoner og for statsmyndighetene, som bekjent også representanter for de store næringsorganisasjoner, - således også for Industriforbundet, - hvis representant

jeg - like siden rådets opprettelse, - har hatt den ære å være.

30

Jeg skal ikke gå i detaljer med hensyn til hvilke videnskapelige arbeider fondet gjennom årene har støttet. Men jeg vil nevne et enkelt felt hvor fondet har gjort en betydelig innsats, - en innsats som har spesiell interesse for Industriforbundets medlemmer. Det gjelder støtte til det videnskapelige arbeide
35 som drives ved papirindustriens forskningskomité, - hvortil fondet ialt har bidratt med ca. 150 000 kr.

Dette gjelder altså teknisk-industriell forskning.

40 Men også hvor det gjelder den økonomiske forskning vil jeg nevne et område hvor fondet har ydet støtte, nemlig til Universitetets Økonomiske Institutt, - til hvis drift fondet har ydet et årlig bidrag på 10 000 kroner siden instituttets opprettelse i 1931.

45 Varekrig har i det store og hele tatt hittil fulgt den praksis kun å yde bevilgninger til støtte hvorom der har foreligget ansøknings.

Derved er midlene blitt spredt over mange felter.

50 Der har derfor, både innen styre og råd, hersket ønske om i høiere grad å konsentrere fondets midler, - ved selv å ta initiativet til bevilgninger til løsningen av større videnskapelige oppgaver.

For mig som industrimann lå det da nær å søke økonomiske spørsmål av central
55 interesse for vårt næringsliv, videnskapelig belyst.

Det som idag fremstiller sig som ett av de mest centrale spørsmål for vårt land, - det er hvordan vi skal anvende våre kapitalressurser - vi kan vel si knappe kapitalressurser - på den mest effektive måte til utnyttelse av landets
60 produksjonsmuligheter. Det er et spørsmål av interesse, - ikke bare for finansinstitutter og private kapitalplaserere, - men også for våre offentlige myndigheter i stat og kommune, som årligars disponerer så store kapitaler til direkte og indirekte produktive mål.

65 Det er et infiltret kompleks av spørsmål vi her står overfor.

Det er spørsmål om de forskjellige næringers lønnsomhet og hvad man kan opnå med rasjonalisering og konsentrasjon, - om reisningen av ny produksjon og
70 dennes konkurranse med allerede eksisterende produksjoner, - om autarkipolitikkens innflytelse på vår egen økonomiske politikk, - og i forbindelse hermed det fremtredende sociale problem å skaffe beskjeftigelse for vår befolkningstilvekst o.s.v.

75 Jeg mener at disse, - og alle de andre spørsmål som her reiser sig - i stor utstrekning er kommet i en ny stilling ved den utvikling som i de siste decennier har funnet sted i retning av å knytte hele landets næringsliv sammen i et stadig intimere samvirke, - et samvirke således at den enkelte næring mer og mer fremtrer som et på samme tid nødvendig og avhengig ledd i en økonomisk
80 enhet.

Nettopp dette forhold er blitt fremhevet i en uttalelse av Varekrigs Fonds styre i en redegjørelse for fondets virksomhet som styret leverte i 1932.

85 «Sterkere og sterkere», heter det i denne uttalelse, «er det efterhånden trådt frem at nutidens kulturland utgjør en økonomisk enhet. De almene økonomiske lover - så ukjent de enn er - spiller derfor i nutiden en rolle ikke bare for det internasjonale økonomiske samliv og for den enkelte stat, - deres virkninger når helt frem til de enkelte bedrifter.

90 De nye oppgaver for samfundsøkonomisk forskning som derved reiser sig, begynner man da også nu å ta op.

Samfundsøkonomisk forskning forsøker i nutiden å bygge sine undersøkelser på
95 så bredt og så sikkert realistisk grunnlag som mulig, - for såvidt nærmer den sig til naturvidenskapenes metode og søker gjennom sine undersøkelser å nå frem endog til den enkelte bedrift. Det er som følge derav grunn til å tro at resultatene av samfundsøkonomisk forskning i fremtiden vil komme til å spille en langt større rolle for bedriftslivet enn hittil har vært tilfelle. Og her, som med
100 naturvidenskapene, gjelder det at om enn oppgavene er store, er der ikke mange forskere som kan settes inn på dem.»

I disse uttalelser, - som jeg mener gir et pregnant uttrykk for den samfundsøkonomiske forsknings økede betydning i vår tid, - har jeg særlig festet
105 mig ved pointeringen av at nutidens kulturland har utviklet sig til økonomiske

enheter.

110 Og vi står ikke her ved en utvikling som er avsluttet. - Tvertom. - Denne utvikling, - som i kulturlandene knytter samfundet fastere og fastere sammen i en økonomisk enhet, - foregår stadig.

115 Kommunikasjonsmidlene blir hurtigere og spenner et stadig videre nett utover landene så menneskene innenfor en stats grenser rykker hinannen stadig sterkere inn på livet. Derved blir det som tidligere hadde en lokal og isolert karakter, mer og mer noget som angår den hele befolkning.

120 Det er dette karakteristiske trekk ved et moderne samfunds økonomiske struktur som generaldirektør Olesen i Danmark har gitt uttrykk for med betegnelsen: «Forretningen Danmark.»

125 Ut fra disse betraktninger, - og efter på forhånd å ha konferert både med standsfeller og videnskapsmenn, - fremsatte jeg siste høst følgende forslag i Varekrig:

«Varekrigs råd finner at det vil være av den største betydning å få tilveiebragt en samlet oversikt over våre produksjonsmuligheter og den indre sammenheng som her gjør sig gjeldende.

130 Under henvisning hertil vil Varekrigs råd støtte et videnskapelig forskningsarbeide for å skaffe oversikt over de produksjonsmessige og omsetningsmessige vilkår for vårt næringsliv og stiller 5000 kroner til disposisjon for Universitetets Økonomiske Institutt til planleggelse av dette forskningsarbeide»

135 I Varekrig gav styre og råd dette forslag sin enstemmige tilslutning.

140 Det det gjelder er altså her foreløbig kun en planleggelse av dette forskningsarbeide. Når denne planleggelse er blitt henlagt til Universitetets Økonomiske Institutt, så er det fordi dette institutt er direkte knyttet til videnskapens hovedsete i vårt land og derfor hadde en spesiell opfordring til å ta op en sådan opgave.

Universitetets Økonomiske Institutt hadde da også på forhånd erklært sig villig

til å påta sig opgaven. Denne er efter instituttets egne uttalelser en viktig økonomisk vitenskapelig forskningsoppgave som faller i linje med dets hele arbeidsplan, som tar sikte på å nå frem til sikrere metoder i den økonomiske forskning.

150

Det ligger nær å reise det spørsmål, om vi ikke allerede har institusjoner som varetar den oppgave som Varekrig nu har reist.

155

En undersøkelse viser imidlertid at det det her gjelder ikke har vært og heller ikke nu er gjenstand for en samlet vitenskapelig bearbeidelse.

Jeg skal her ganske kort omtale organer som har beslektede arbeidsoppgaver.

160

Vi har kontoret for forretningsøkonomisk forskning i Bergen, som arbeider med undersøkelser av driftsomkostninger og lønnsomhet i enkelte næringsgrener.

165

Norges økonomiske Selvhjelpsråd, - har til oppgave «å arbeide for at det på de forskjellige områder treffes sådanne forberedelser at folkehusholdningen best mulig trykkes, næringslivets fortsatte virksomhet muliggjøres og vårt forsvars behov tilfredsstilles, om kriser inntreffer.» Selvhjelpsrådet er altså nærmest en forsvarsforanstaltning.

170

Jeg benytter anledningen til å takke lederen av rådets kontor - direktør Ravner - for verdifulle opplysninger og veiledning under mitt arbeide med den sak jeg her behandler.

175

Videre bør i denne forbindelse nevnes Det Statistiske Centralbyrå, - hvis virksomhet er mine herrer vel bekjent. - Denne institusjons oppgave på det økonomiske område går i hovedsaken ikke videre enn til å innsamle og tilrettelegge statistisk materiale. Byrået er ikke spesielt utrustet for en vitenskapelig bearbeidelse av det innsamlede materiale av den art jeg tidligere pekte på.

180

Endelig kan nevnes den såkalte Tiltaks-komité, hvis formann er Industriforbundets tidligere president, professor Halvorsen.

Denne komité, - hvis offisielle navn er «Kommissjonen for nye arbeidstiltak,

185 planlegging og selvberging», - har til opgave å fremme arbeidet for «en sterkere, mer rasjonell og planmessig utnyttelse av våre naturtilganger og arbeidsmuligheter», - samt «en større nasjonal selvbergning», - og å behandle andragender om statsstøtte til næringslivet.

190 Tiltakskomiteéns arbeide omfatter således nettop de økonomiske spørsmål av central interesse for næringslivet som jeg tilsiktet med mitt forslag i Varekrig.

Tiltakskomiteén er imidlertid en på vanlig måte sammensatt parlamentarisk kommisjon og ikke et videnskapelig arbeidende organ.

195 Komiteen er heller ikke utstyrt med noget sådant organ til støtte for sitt arbeide. Det ligger derfor nær å anta at Tiltakskomiteén under sitt arbeide har gjort den samme erfaring som den svenske arbeidsløshetskomité, at der er behov for en videnskapelig analyse av den økonomiske utvikling som grunnlag for en bedre
200 utnyttelse av landets produksjonsmuligheter.

Det var da også i Sverige Arbeidsløshetskomiteén som tok initiativet til et videnskapeligøkonomisk utredningsarbeide - i likhet med det som nu er optatt hos oss av Varekrig, - og hvortil Riksdagen iår har ydet 60 000 kroner.

205 Til det kommende rådsmøte i Varekrig, - som skal finne sted i løpet av neste måned, - vil da Universitetets Økonomiske Institutts plan for dette forskningsarbeide foreligge, en plan som jeg mener særlig vi, - som er knyttet til landets produksjonsliv, - har all grunn til å imøtese med den største interesse.

210 Jeg tilstår, mine herrer, at dette forslag som jeg her har gjort rede for og som Varekrig og Universitetets Økonomiske Institutt nu altså har gått inn for, - jeg tilstår at jeg for mitt vedkommende i dette forslag har sett et ledd i et ennu mere omfattende og betydningsfullt arbeide, - det arbeide å skape et sikrere grunnlag
215 for hele vår økonomiske politikk enn det vi har idag.

Med andre ord, et grunnlag for den videre økonomiske og sociale utbygning av vårt samfund.

220 Det er kanskje for de fleste en fremmed og radikal tanke å mobilisere videnskapen for å skaffe oss et grunnlag også for våre politiske vurderinger og handlinger.

225 Men jeg tror det nu blir mer åpenbart at de verdiødende og oprivende
interessekamper ikke gir de gunstigste betingelser for økonomisk og socialt
fremskritt.

«Fremskritt innebærer at vi vet hvorhen vi beveger oss,» uttalte Fridtjof Nansen
230 i den berømte tale han holdt som æresrektor ved St. Andrews Universitet i
Skottland.

Det er god grunn til å anvende denne Nansens sentens på den økonomiske og
sociale utvikling.

235 Vi vil vel alle hevde at vi arbeider for økonomisk fremskritt. Men har vi egentlig
nogen sikker viden om hvorhen den økonomiske utvikling idag fører oss?

Jeg tror vi må innrømme at det vet vi uforsvarlig lite om.

240 Vi oplever en utvikling i retning av et mer og mer statsregulert næringsliv, tildels
også stimulert av næringslivet selv.

Men om denne utvikling fører til det som må være det økonomiske fremskrittets
245 mål, - en bedre tilfredsstillelse av alle samfundsmedlemmers behov, - det står i
høy grad usikkert for oss.

Mange vil i den tiltagende statsregulering av vårt næringsliv se et uttrykk for at
liberalismen som økonomisk system har utspillet sin rolle.

250 Blandt næringslivets menn er det vel dog ennu de færreste som har tilegnet sig
denne opfatning.

For mitt vedkommende deler jeg den opfatning at der er andre alternativer enn
255 nettop bare disse to, statsregulering og liberalisme.

Jeg mener at de samfundsøkonomiske spørsmål må bedømmes efter de
foreliggende forhold i hvert enkelt tilfelle, - og ikke kan finne sin løsning ut fra
en kullsviertro på et bestemt system.

260 Men det har da også som sin absolutte forutsetning en mere pålitelig, objektiv,

265 aktuell og helhetspreget orientering i økonomiske spørsmål enn vi har idag, - og det krever frem for alt en bedre oversikt over den indre sammenheng i hele vårt økonomiske liv.

270 Fordi vi savner pålitelig viden om disse ting, får troen på økonomiske og politiske dogmer, - og mere og mindre følelsesbetonte slagord, et så sterkt tak på alle lag i folket.

Å arbeide for økonomisk fremskritt vil derfor i første rekke si å arbeide for bedre økonomisk orientering.

Jeg nevnte den utvikling som har gjort kulturlandene til økonomiske enheter.
275 Denne utvikling - mener jeg - har medført på den ene side at samfundets økonomiske mekanisme er blitt så komplisert at en oversikt kun kan vinnes gjennom en videnskapelig metode, - og på den annen side at virkningene av et inngrep i næringslivet fra statens side, eller fra de store organisasjoners side nu forplanter sig til det hele samfund, således at det er forbundet med et sterkt øket
280 ansvar å iverksette et sådant inngrep nu. Det er derfor opstått behov for en metodisk og absolutt objektiv forhåndsundersøkelse av hele det kompleks av virkninger et inngrep i næringslivets frihet vil få for det hele samfunds velferd.

285 Ut fra de forskjelligste motiver reises der nu krav om at staten skal dirigere og støtte næringslivet. Det kan være rene partipolitiske motiver og det kan være snevre næringsinteresser som ligger til grunn foruten handelspolitiske og samfundsmessige hensyn. Og ut fra like mange forskjellige motiver bekjempes disse krav.

290 Hvad har så statsmyndighetene å gå ut fra når de skal veie alle disse kryssende hensyn? Har de et almindelig anerkjent, sikkert grunnlag å bygge sine avgjørelser i disse spørsmål på?

295 Det er vel ingen som kan fri sig for det inntrykk at det er de politiske hensyn som er de dominerende, - at det er tilfeldige politiske konstellasjoner som preger avgjørelsene i disse landsviktige økonomiske spørsmål. Når forholdet er blitt dette, kan det kun skyldes at sakligheten har fått så liten plass i debatten om vår økonomiske politikk. Den grad av økonomisk innsikt og det utredningssystem som kanskje var fyldestgjørende for de næringspolitiske opgaver storting og
300 regjering hadde før verdenskrigen, kan ikke være fyldestgjørende idag.

Den stadig bredere plass de økonomiske formål har fått i stortingets og regjeringens arbeide krever nu, mener jeg, et moderne og vel utrustet statsorgan
305 for økonomisk utredning, som rummer den høieste sakkyndighet og som har til opgave i alle spørsmål å gjennomføre en konsekvent helhetsbetraktning av vårt lands økonomiske liv, og ut fra den foreta en vurdering i de enkelte tilfelle.

I sin tale ved Universitetets årsfest den 2. september i år uttalte rektor Sæland, at
310 det er til den sociale og økonomiske forskning vi nu har grunn til å stille de største forventninger, - forventninger om at det skal lykkes denne forskning å bane vei frem til et sosialt og økonomisk system, som gjør det mulig for alle samfundets medlemmer å utnytte de goder som den matematiske, naturvidenskapelige og tekniske forskning har skapt.

315 Den økonomiske forskning har imidlertid hittil ikke hatt gunstige vilkår i vårt land. Et enkelt tall vil belyse dette forhold. Av de bevilgninger som en rekke store fonds ydet til videnskapelig forskning i 1934 med tilsammen 1 404 000 kroner, falt der 47 000 kroner på Socialøkonomi.

320 Nu reises altså krav om å skape muligheter for en langt sterkere innsats på den økonomiske forsknings område hos oss.

Jeg er ikke samfundsøkonom av fag, og kan derfor ikke innlate mig på å levere
325 noget detaljert forslag til opbygning av et økonomisk forskningsinstitutt som jeg mener det nu er behov for. Jeg vil bare atter en gang understreke, at det er en videnskapelig arbeidende institusjon som det her er tale om å reise, - en institusjon som ikke skal ha andre interesser å ivareta enn sin egen videnskapelige objektivitet. Den utvikling vi ser for oss idag, - mener jeg, - må
330 gjøre det klart for enhver at kun gjennom objektivt videnskapelig arbeide er det mulig å nå frem til hel saklighet, - også når det gjelder behandlingen av økonomiske spørsmål.

«Videnskap», uttalte dr. Scharffenberg i en artikkel i «Arbeiderbladet»
335 fornylig, «er søken efter sannhet uten alle sidehensyn... videnskapens ånd er hverken «borgerlig» eller «socialistisk», og dens adelsbrev er at den villig erkjenner og retter alle de feiltagelser dens dyrkere har gjort sig skyldig i gjennom hele historien, - den er udogmatisk, i motsetning til religiøs eller politisk rett-troenhet.»

Det er en nærliggende tanke at Universitetets Økonomiske Institutt vil kunne danne grunnstammen i den nye institusjon som jeg har forsøkt å klarlegge behovet for.

345

Det måtte da i tilfelle utstyres - jeg kunde fristes til å si - som et helt moderne laboratorium. Bevilgningen til instituttet måtte være så rikelig at instituttet formår å trekke til sig de beste videnskapelige krefter og gi dem gode arbeidsvilkår.

350

Den åndsfrihet og forskningsfrihet som er en eksistensbetingelse for universitetet vil selvfølgelig også måtte være forutsetningen for at et sådant institutt skal kunne løse sin oppgave. Dets oppgave skal nemlig ikke være å skrive historie om hvad politikerne har gjort eller å konstruere den teoretiske
355 begrunnelse for makthavernes økonomiske politikk. Instituttet skal ta sin plass i forskningsfronten, som professor Bjerknes kaller det, og delta i dens kamp for fremskritt.

360

Instituttets kompetanse overfor de offentlige myndigheter må kun bli av rådgivende art. Det er ikke nogen ny politisk maktfordeling der tas sikte på, - ikke noget diktatur av videnskapsmenn. Det er kun i kraft av ubestikkelig saklighet og en sikker beherskelse av sitt stoff at instituttet skal kunne bli en makt i vårt samfund.

365

De saker som Instituttet skulde få til undersøkelse og utredning måtte være sådanne som berører vår økonomiske politikk og som regjering og storting tar opp til behandling. Det blir da først og fremst spørsmål om lover og forordninger som griper inn i næringslivets frihet, - spørsmål om statsstøtte til næringslivet, og om utvidelse av statens økonomiske virksomhet, - spørsmål som berører vår
370 handels- og tollpolitikk og lignende. Det er altsammen saker som nu får den første utredning i departementale komitéer, parlamentariske kommisjoner og i departementene. Det nye vilde altså bli at disse saker fikk den grunnleggende utredning i en institusjon som er spesielt utrustet for en dyptgående analyse, som arbeider på grunnlag av et omfattende kjennskap til landets økonomiske
375 struktur og til kontinuiteten og tendensen i dets utvikling på alle felter, og som endelig skal ha som hovedoppgave å gjennomføre en helhetsbetraktning av vårt lands økonomi.

380 Dessuten - og det anser jeg for overmåte viktig - må de store næringsorganisasjoner gjennom Norges Produksjonsråd kunne kreve instituttets utredning når disse organisasjoner reiser krav om revisjon av allerede bestående lovregler og forordninger som griper inn i næringslivet.

385 For å nevne bare en enkelt aktuell sak som eksempel på de opgaver et sådant institutt vil få: Den fireårsplan for Tysklands selvforsyning med viktige råstoffer som Hitler fremla i Nürnberg strammer ytterligere autarkitendensen i Europa og vil bidra til å øke våre handelspolitiske vanskeligheter.

390 Å undersøke hvordan vi under disse forhold best kan utnytte våre muligheter for eksportkompensasjoner er nettopp en oppgave for et velutrustet nasjonalt økonomisk institutt.

395 Forøvrig har vi ved behandlingen av spørsmålet om hvordan et institutt som det jeg her foreslår bør oppbygges et nærliggende sammenligningsgrunnlag i det organ for vitenskapelig økonomisk utredning som man nu i Sverige er iferd med å innrette og til hvilket Riksdagen for inneværende budgettår som nevnt har bevilget 60 000 kroner.

400 Jeg skal ikke her komme nærmere inn på hvordan man har grepet denne sak an i Sverige. En nærmere utredning av spørsmålets behandling i Sverige finnes i «Kungl. Maj :ts proposition» nr. 215 av 6. mars iår.

405 Om den foreløbige organisasjonsform som man i Sverige har valgt for sitt utredningsinstitutt er egnet til å danne et direkte forbillede for oss, tør jeg ikke nærmere uttale mig om. Når jeg har nevnt dette tiltak fra Sveriges side, så er det først og fremst fordi jeg mener at det har den største interesse for oss å se hvor klart man i Sverige har erkjent behovet for et sådant institutt.

410 Jeg tillater mig i denne forbindelse å citere hvad det svenske kommerskollegium her anfører:

415 «De under etterkrigstiden i mycket åndrade förutsättningarna för landets näringsliv i forening med det allmännas alltmera omfattande och mångsidiga ingripande på det ekonomiska och sociala området har uppenbarligen skapat ett behov av ökad och fördjupad ekonomisk information främst till ledning vid berorda offentliga verksamhet men även till tjänst för näringslivet själv.»

420 Også hos oss bør man som i Sverige naturligvis gå skrittvis frem når det gjelder å reise en ny institusjon av denne art, - ikke fordi der kan være tvil om behovet for en sådan institusjon, - men for å gi den en fast opbygning og sikker posisjon.

Hvor raskt man kan gå frem vil ikke minst avhenge av tilgangen på
425 videnskapelig skolet arbeidskraft som kan settes inn på oppgavene.

Som jeg har fremholdt ser jeg i det tiltak som Varekrig - ved sin bevilgning ifjor høst til Universitetets økonomiske Institutt - har gjort, et første skritt til opbygning av en institusjon som har en ennå videre oppgave, - den nemlig
430 gjennom dyptgående videnskapelige undersøkelser å gi det sikrest mulige grunnlag for bedømmelse av fremgangslinjene i hele vår sociale og økonomiske politikk. Jeg ser det som en appel fra det praktiske næringsliv om å få forskningens bistand i livsviktige økonomiske og sociale spørsmål.

435 En institusjon med denne vidtgående oppgave vilde mangle et meget betydningsfullt ledd i sin organisasjon, hvis den ikke også gav rum for psykologisk og sociologisk forskning.

Professor i socialøkonomi ved Norges Tekniske Høiskole, Wieth-Knudsen, har i
440 en lengere artikkel i «Tidens Tegn» ganske inngående behandlet en artikkel jeg hadde skrevet i samme blad, hvor jeg tok til orde for å kreve eksakte og objektive videnskapelige undersøkelser som grunnlag for statsinngrep i næringslivet.

Professoren gir forslaget sin fulle tilslutning, men gjør den reservasjon at det
445 videnskapelige organ, som skulde overdras disse undersøkelser, fortrinsvis måtte være av sociologisk natur, idet sociologien særlig beskjeftiger sig med betingelsene for det best mulige samarbeide mellem alle de krefter som virker i produksjon, omsetning og fordeling.

450 Jeg tror Wieth-Knudsen har festet sig noget sterkt ved en enkelt side av mitt forslag, når han så sterkt fremhever et sådant under søkelsesorgans overveiende sociologiske natur.

At sociologien må komme inn som et meget viktig moment ved undersøkelser
455 av denne art, kan det imidlertid neppe være delte meninger om.

I det økonomiske fellesskap som et moderne samfund representerer er det
åpenbart at de rent menneskelige, følelsesbetonte faktorer må gjøre sig sterkt
460 gjeldende. Der er irrasjonelle krefter i menneskenes sinn som ikke alltid lar sig
beherske av den kolde, klare fornuft, - krefter som betyr mer for menneskenes
livsutfoldelse enn de ytre omstendigheter hvorunder de lever. Å klarlegge
hvilken innflytelse disse irrasjonelle krefter i menneskene har på deres
økonomiske handlinger er en oppgave for psykologer, - og en oppgave som det
465 centrale institutt jeg taler om må ta opp hvis det virkelig skal bli istand til å
analysere de krefter som virker i vårt økonomiske liv.

Personlig har jeg den tro at en sådan dyptgående videnskapelig undersøkelse vil
vise at individuell og sosial frihet og arbeidsglede er viktige faktorer i det
470 økonomiske fremskritt.

Vårt land har på flere felter av forskningen vært et foregangsland. Jeg nevner
bare vår meteorologiske forskning og dens resultater, - hvis praktiske utnyttelse
griper dypt inn i vårt daglige liv.

475 Når det gjelder utnyttelse for praktiske behov av den økonomiske forsknings
resultater har andre land utført pionerarbeidet. Den tidligere nevnte svenske
proposisjon nevner en lang rekke land i og utenfor Europa, som har opprettet
økonomiske institutter til veiledning for statsmyndighetene. Således har
480 Tyskland sitt Institut für Konjunkturforschung, Holland sitt Nederlandsch
Economisch Instituut Belgia sitt økonomiske institutt i Louvain, - for bare å
nevne noen få nærliggende eksempler.

Jeg vet det er dem som frykter for at sådanne institutter, - også det mer
485 vidtrekkende som jeg tilsikter på norsk grunn, - skal bli til støtte for den
byråkratiske tvangsøkonomi som i tidens sprogbruk, - jeg mener med urette, -
går under betegnelsen planøkonomi, - Tvertom. - Det som vi idag har all grunn
til å frykte det er at tvangsøkonomien vil gjøre sig sterkere og sterkere gjedende
hvis der ikke skapes virksomme korrektiver i den økonomiske videnskap.

490 Det er kravet om et sådant korrektiv mitt forslag er fremsprunget av.

Mitt forslag tar i det hele sikte på å gi videnskapen plass som en korrigerende
faktor i hele vårt samfundsliv.

495

Næringslivets menn som har den praktiske innsikt og erfaring skulde kanskje etter de flestes mening være de nærmeste til å øve den nødvendige korrigerende innflytelse på planøkonomene.

500

Vel har forretningsmannen et skapende arbeide som - når det utføres godt - står fullt på høide med videnskapens i betydning. Men vi skal ikke glemme at vi forretningsfolk fra vårt arbeide er innstillet på å konsentrere vår oppmerksomhet på et relativt begrenset område, - nemlig det område som utgjøres av vår bedrift. Derfor trenger forretningsmennenes praktiske økonomiske innsikt og erfaring å suppleres av en økonomisk videnskapelig forskning som er i stand til å gjennomføre en helhetsbetraktning av hele vårt økonomiske liv.

505

Jeg vil til slutt tillate mig å minne om noen ord i et foredrag på Industriforbundets generalforsamling i 1929 av norsk videnskaps grand old man, professor W. C. Brøgger, som gjennom sitt arbeide kraftigere enn nogen annen har bidratt til å skape livsvilkår for forskningen i vårt land.

510

«Der trenges,» uttalte Brøgger, «både hos våre statsmakter, regjeringen og stortinget, og hos hele vårt folk, og da navnlig hos vår forretningsverden, en helt ny ånd, et nytt syn på det videnskapelige forskningsarbeides store betydning, - en helt ny opfatning av hvad der må til for å skaffe dette sådanne arbeidsbetingelser at det kan bli en effektiv støtte også for vårt lands økonomiske liv, «en bærende grunnpille», - for å bruke von Harnacks uttrykk derom.

515

520

«Det trenges at der efterhånden opprettes egne, selvstendige forskningsinstitutter, først og fremst for de lag som erfaringsmessig kan antas mer direkte å være av betydning for vårt lands praktiske liv, naturvidenskapene og de sociale videnskaper.»

525

Jeg minner om denne professor Brøggers appell til Industriforbundets medlemmer i 1929, idet jeg for min personlige del vil få tilføie, at idag er det de sociale videnskaper, - og da særlig samfunnsøkonomien, - som av de siste års utvikling er trengt i forgrunnen, og derfor nu må få sitt velutrustede forskningsinstitutt på norsk grunn.

530

Professor Brøgger citerte også i sitt foredrag noen ord av den tyske kulturminister Schmitt-Ott, som i 1920 - da nøden og elendigheten i Tyskland

etter nederlaget var aller størst, - tok initiativet til stiftelsen av
«Notgemeinschaft der deutschen Wissenschaft».

540 Hans ord i stiftermøtet: «Jetzt haben wir nur die Wissenschaft», blev som et
forløsende ord for hele det tyske folk om at videnskapens fremgang gav det
eneste store håp for landet, sier Brøgger.

I en jerntid som vår, da friheten har karrige kår, da landene ser ut som befestede
leire, da økonomiske og sociale spørsmål søkes løst ved en ødeleggende
545 maktkamp, da kan det være grunn til å ta op igjen som et løsen Schmitt-Ott's
ord: «Nu har vi bare videnskapen». Det er til videnskapens sannhetsmakt vi nu
setter vårt håp. Den indre fornyelse som demokratiet nu trenger må komme fra
videnskapen.

550 På en rekke av dagliglivets områder har videnskapen drept fordommer og revet
oss ut av vrangforestillinger, åpent erkjent gamle feil og banet vei for
fremskrittet.

555 Nu retter vi - industriens og næringslivets menn - vår appell til videnskapen om
å være veileder også når det gjelder de sociale og økonomiske spørsmål.

Og appellen gjelder i første rekke de unge videnskapsmenn, - menn som er
besjelet av den sanne forskerånd. Den opgave som foreligger er så veldig at den
krever ungdommens pågangsmot.

560 Det er kanskje dristig å tro at det vil lykkes videnskapen å fortrenge
sannhetsforvengende polemikk i den politiske debatt. Men jeg bekjenner mig
til den tro at det eneste vi idag har å sette op mot disse krefter, er den
videnskapelige forskning.

565

5

570

575 **URI**
<https://www.virksommeord.no/tale/okonomisk-orientering-og-videnskapelig-forskning>

580

585

590

595

600

605

610